

УДК 366.144

К. В. Гребеник, аспірант

Київський національний торговельно-економічний університет,
м. Київ

БЮДЖЕТНЕ ПЛАНУВАННЯ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Анотація

У статті розглянуто бюджетне планування та прогнозування як важливий фінансовий інструмент регулювання економічного розвитку країни, оскільки від якості бюджетного планування залежить результативність бюджетного процесу та ефективність видатків бюджету щодо їх впливу на соціальний розвиток та економічне зростання.

Проведено системний аналіз якості планування та виконання зведеного бюджету як за доходами, так і за видатками. Рівень виконання зведеного бюджету за видатками останніми роками знаходиться в межах 88,9% (2014 р.) та 94,8% (2015 р.); за результатами 2016 р. бюджет було виконано на 94,6% (профінансовано видатків на суму 835,6 млрд грн відносно планових 883,3 млрд грн). За доходами зведений бюджет у 2016 р. було виконано на 100,2% (залучено на 1,2 млрд грн більше, ніж передбачено планом). За досліджуваний період рівень виконання зведеного бюджету за доходами знаходиться в межах 92,9% та 102,3% у 2014 р. та 2015 р. відповідно.

Розкрито положення щодо підвищення ефективності механізму планування державного та місцевих бюджетів з урахуванням пріоритетів державної соціально-економічної політики. Питання визначення ефективності бюджетного планування і прогнозування відповідно до програм і планів соціального-економічного розвитку є актуальним на сучасному етапі розвитку фінансової системи.

Ключові слова: бюджет, бюджетна політика, бюджетне планування та прогнозування, доходи бюджету, видатки бюджету, економічний розвиток.

К. В. Гребеник, аспірант,

Киевский национальный торгово-экономический университет,
г. Киев

БЮДЖЕТНОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ В СИСТЕМЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ

Аннотация

В статье рассмотрено бюджетное планирование и прогнозирование как значительный финансовый инструмент регулирования экономического развития страны; от качества бюджетного планирования зависит результативность бюджетного процесса и эффективность расходов бюджета относительно их влияния на социальное развитие и экономический рост.

Проведен системный анализ качества планирования и исполнения сводного бюджета как в разрезе доходов, так и в разрезе расходов. Уровень исполнения сводного бюджета по расходам находится между 88,9% (2014 г.) и 94,8% (2015 г.); по результатам 2016 г. бюджет был выполнен на 94,6% (профинансировано расходов на сумму 835,6 млрд грн относительно запланированных 883,3 млрд грн). Относительно доходов сводный бюджет в 2016 г. был исполнен на 100,2% (аккумулировано на 1,2 млрд грн больше, чем было запланировано). За исследуемый период уровень исполнения сводного бюджета за доходами

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

находится в пределах 92,9% и 102,3% в 2014 г. и 2015 г. соответственно.

Раскрыто положение о повышении эффективности механизма планирования государственного и местных бюджетов с учетом приоритетов государственной социально-экономической политики. Вопросы определения эффективности бюджетного планирования и прогнозирования относительно программ и планов социально-экономического развития являются актуальными на текущем этапе развития финансовой системы.

Ключевые слова: бюджет, бюджетная политика, бюджетное планирование и прогнозирование, доходы бюджета, расходы бюджета, экономическое развитие.

Постановка проблеми. У системі економічного розвитку бюджетне планування посідає важливе місце, оскільки у процесі науково-обґрунтованого прогнозування бюджетних показників розробляються напрями формування та використання коштів бюджету з урахуванням державних пріоритетів. Від якості бюджетного планування залежить ефективність державних видатків та результативність бюджетного процесу. Першочерговою проблемою, що виникає ще на стадії прийняття бюджету, є несвоєчасність прийняття бюджету. Тенденції, що склалися, свідчать, що за останні десять років жоден державний бюджет не був своєчасно затвердженим та виконаним як за доходами, так і за видатками. Закон про Державний бюджет України має бути прийнятий до 1 грудня року, що передує плановому. На практиці ж, державний бюджет на 2017 рік було затверджено законом від 21 грудня 2016 р.; на 2016 р. – 25 грудня 2015 р.; на 2015 р. – 28 грудня 2014 р.; на 2014 р. – 16 січня 2014 р.; на 2013 р. – 6 грудня 2012 р.; на 2012 р. – 22 грудня 2011 р.; на 2011 р. – 23 грудня 2010 р.; на 2010 р. – 27 квітня 2010 р.; на 2009 р. – 26 грудня 2008 р.; на 2008 р. – 28 грудня 2007 р.

Щорічно до закону про державний бюджет вноситься значна кількість правок протягом бюджетного періоду: у 2017 р. – 4 закони (станом на листопад); у 2016 р. – 13; у 2015 р. – 10; у 2014 р. – 12; у 2013 р. – 19; у 2012 р. – 38; у 2011 р. – 22; у 2010 р. – 15; у 2009 р. – 14; у 2008 р. – 15.

Планування бюджету є початковою стадією бюджетного процесу, від якості розрахунків залежить ефективність та результативність державної політики економічного зростання. Від того, наскільки чітко визначені та економічно обґрунтовані бюджетні показники, залежить якість реалізації фінансового плану у майбутньому – на етапі виконання бюджету.

На стадії бюджетного процесу виникає ще низка проблем та перешкод, зокрема: значне перевищення видатків над доходами бюджету (що свідчить про недосконалість бюджетного планування, фінансового контролю та виконання бюджету); високий рівень фіскальної спрямованості податкової системи; нерівномірність фінансування місцевих бюджетів; зменшення фінансування видатків соціального характеру та

частки капітальних видатків у загальній структурі видатків зведеного бюджету; неефективність використання бюджетних ресурсів; низький рівень фінансового контролю на кожній стадії бюджетного процесу та відповідальності за ухвалення дій, що призводять до зміни показників бюджету тощо. Наприклад, Рахункова палата України, як головний діючий орган фінансово-бюджетного контролю, не має достатніх прав щодо призначення фінансових санкцій та стягнення штрафів із порушників фінансового законодавства, що значно обмежує ефективне виконання контрольних функцій.

Зазначене зумовило необхідність проведення комплексного аналізу системи планування та виконання доходів і видатків бюджету у системі державного регулювання економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі особливої значущості набувають питання щодо модернізації та вдосконалення процесу фінансового планування у системі державного регулювання економіки, обумовлені необхідністю формування та реалізації комплексної довгострокової програми розвитку як економіки країни, так і сфери соціального забезпечення. Напрями розробки теоретичних та практичних положень щодо впровадження стратегічного бюджетного планування у вітчизняній фінансовій системі, шляхи підвищення адаптивності бюджетної системи відповідно до світових економічних перетворень розглядаються у працях О. Д. Василика, А. А. Мазаракі, І. О. Луніної, І. О. Лютого, В. М. Федосова, І. Я. Чугунова, С. І. Юрія та інших.

Доцільним є поглиблення підходів щодо злагодженої діяльності місцевих та державних органів влади та стадії планування бюджету та визначення прогнозних економічних індикаторів.

Важливим є посилення фінансово-бюджетного контролю на стадії складання проектів бюджетів як на місцевому, так і на державному рівні, розгляду та затвердження бюджетів у формі нормативно-правових актів, виконання бюджетів та, за необхідності, внесення змін до фінансових документів, а також на етапі звітування про виконання бюджету.

Важливими залишаються питання щодо визначення якості та ефективності бюджетного планування і прогнозування з урахуванням державних пріоритетів в напрямку підвищення рівня соціального захисту громадян та сприяння економічному розвитку держави.

Зазначене свідчить про актуальність наукового дослідження та обумовило визначення мети дослідження.

Мета дослідження полягає у розкритті положень щодо підвищення якості й ефективності механізму планування та прогнозування бюджету

відповідно до програм і планів соціально-економічного розвитку країни на середньостроковий період.

Виклад основного матеріалу дослідження. Планування та прогнозування є важливою складовою фінансової політики країни. Бюджетна політика будується на основі обґрунтованої концепції розвитку бюджетних відносин у складі фінансової політики, спрямованої та створення умов для підвищення якості державних послуг, соціального і економічного розвитку країни [5].

Необхідною складовою процесу планування та розробки фінансово-економічної політики виступає прогнозування, яке є етапом загального процесу планування і спрямоване на розробку не конкретних заходів, а на обґрунтування тенденцій розвитку фінансових процесів [4]. Бюджетне прогнозування – це науково обґрунтоване фінансове припущення, за основу якого беруться реальні розрахунки про напрями розвитку економічної системи та бюджету; можливі обсяги доходів, видатків у майбутніх періодах та структури механізму досягнення планового обсягу показників.

Головне призначення бюджетного планування реалізується через: визначення реальних джерел та достовірних правдивих обсягів доходів державного та місцевих бюджетів; оптимізацію структури видатків; досягнення збалансованості системи державних фінансів [1].

Середньострокове бюджетування є одним із основних інструментів регулювання соціального розвитку та економічного зростання. Середньостроковий прогноз бюджетних параметрів – важливий елемент у стратегічному плануванні; його головними завданнями у системі регулювання економічного зростання є: визначення взаємозв'язку між стратегічними цілями розвитку економіки та соціальної сфери, розвитку адміністративно-територіальних одиниць та фінансовими бюджетними ресурсами у середньостроковій перспективі; забезпечення в достатньому обсязі фінансовими ресурсами довгострокових програм соціально-економічного зростання держави; досягнення взаємоузгодженості напрямків фінансової політики тощо.

Результати бюджетного прогнозування є підґрунтям для визначення напрямків бюджетної політики. Бюджетна стратегія охоплює комплекс заходів у межах економічної стратегії країни, які спрямовані на вирішення глобальних масштабних завдань фінансової політики. Стратегія соціально-економічного розвитку враховує порядок планування асигнувань бюджету та розробляється відповідно до бюджетних обмежень [10].

Прогнозування, як етап бюджетного планування, представлено

сукупністю фінансових відносин, що виникають під час централізованого розподілу та перерозподілу національного доходу між ланками бюджетної системи відповідно до державних програм соціально-економічного розвитку. Визначення бюджетної пріоритетності значною мірою відображається на структурних перетвореннях у галузях національного виробництва, соціальній сфері, рівні людського капіталу, конкурентоспроможності економіки тощо [10].

Прогноз економічних індикаторів та бюджетних показників у світовій практиці проводиться на основі таких основних методів: генетичний та нормативно-правовий [3]. Генетичний підхід передбачає розробку стратегічних планів на основі причинно-наслідкових зв'язків; при нормативно-правовому акцент робиться на визначенні головної мети та шляхів її досягнення з урахуванням нормативів, досліджуються та аналізуються ризики та можливості, які можуть виникнути під час бюджетного процесу. Досвід розвинених країн свідчить, що побудова бюджетних відносин здійснюється з урахуванням особливостей як країни і регіону, так і конкретних галузей економіки. Під час перспективного бюджетного планування створюються умови для розв'язання найбільш важливих завдань державного впливу на економічне зростання [5].

У США бюджетна резолюція ухвалюється на п'ять років. За її основу беруться дані прогнозних показників бюджету із щорічного бюджетного послання, яке розробляється з урахуванням базового рівня бюджетних показників Адміністративно-бюджетного управління при Президентіві [3]. Бюджетним управлінням подаються альтернативні напрямки розвитку та прогнози стану фінансової системи.

Німеччина використовує п'ятирічне бюджетування, яке розраховується відповідно до середньострокового фінансового плану розвитку держави на п'ять років (перший рік – поточний бюджетний період; другий – наступний за поточним, на який формується бюджет; наступні три – оптимальний період для прогнозованого бюджетного поля). Фінансовому плануванню і прогнозуванню притаманний «ковзаючий» характер, що дозволяє вчасно й оперативно виявляти бюджетні ризики та регулювати кон'юнктуру соціально-економічного розвитку [3]. Розробка федерального бюджету здійснюється «зверху донизу» з урахуванням фінансових припущень земель і громад.

Великобританія із 60-х років використовує трирічне бюджетування: на поточний рік показники є остаточними, а наступних двох щорічно переглядаються з метою регулювання фінансового механізму.

Японія багато років розробляє стратегію соціально-економічного

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

розвитку на основі багаторічних бюджетів. Державний бюджет складається з бюджету центрального Уряду (єдиного рахунку), численних спеціальних бюджетів і бюджетів державних корпорацій [3]; останні два носять інвестиційний характер – за їх рахунок фінансується розвиток галузей економіки та адміністративно-територіальних одиниць, інноваційно-інвестиційні програми та довгострокові витрати.

Тенденції бюджетної політики у провідних країнах світу свідчать про спрямованість бюджетного планування у напрямку підвищення ефективності та результативності всього бюджетного процесу з метою виконання пріоритетних завдань державної політики.

Табл. 1 демонструє тенденції виконання зведеного бюджету у 2010 – 2016 роках. У 2016 р. планом було передбачено профінансувати видатки в обсязі 883,3 млрд грн, проте фактично здійснено видатків на суму 835,6 млрд грн; план було виконано на 94,6%. Табл. 1 демонструє тенденції до постійної недооцінки бюджетних надходжень та видатків. Систематичні завищення чи заниження прогнозів бюджету є негативним явищем, що характеризує інституційні особливості формування фінансово-бюджетної політики та якість бюджетного процесу в цілому.

Таблиця 1

Виконання зведеного бюджету за видатками і доходами протягом 2010 – 2016 рр., млрд грн*

Доходи, млрд грн			Роки	Видатки, млрд грн		
План	Факт	% вик.		План	Факт	% вик.
325,4	314,5	96,7	2010	404,3	377,8	93,4
396,1	398,6	100,6	2011	444,3	416,9	93,8
479,0	445,5	93,0	2012	533,0	492,5	92,4
470,7	442,8	94,1	2013	554,5	505,8	91,2
490,9	456,1	92,9	2014	588,2	523,1	88,9
636,4	652,0	102,3	2015	717,3	679,9	94,8
781,5	782,7	100,2	2016	883,3	835,6	94,6

*Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики Україна та Державної казначейської служби України [8; 9].

Планування видаткової частини бюджету є важливою складовою фінансового механізму, визначає та обґрунтовує напрями використання коштів бюджету відповідно до програм економічного розвитку. Видатки є важливим фінансовим інструментом досягнення вищого критерію справедливості і корисності для кожного члена суспільства [2]. Розглянемо більш детально тенденції планування видаткової частини зведеного бюджету у 2016 р. в розрізі функціональної класифікації (табл. 2).

Рівень виконання зведеного бюджету за групами функціональної класифікації видатків у 2016 р., %*

Функціональна класифікація видатків бюджету	План, млрд грн	Факт, млрд грн	% вик. плану
Загальнодержавні функції	140,5	134,1	95,4
Оборона	66,7	59,4	89,0
Громадський порядок, безпека та судова влада	73,0	72,1	98,7
Економічна діяльність	79,0	66,2	83,7
Охорона навколишнього природного середовища	8,1	6,3	77,1
Житлово-комунальне господарство	20,5	17,5	85,5
Охорона здоров'я	78,8	75,4	95,7
Духовний та фізичний розвиток	17,9	16,9	94,4
Освіта	138,9	129,4	93,2
Соціальний захист та соціальне забезпечення	259,8	258,3	99,4

*Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики Україна та Державної казначейської служби України [8; 9].

У 2016 р. фінансування недоотримали такі статті функціональної класифікації: загальнодержавні функції – недоотримано 6,4 млрд грн (план виконано на 95,4%); оборона – 7,4 млрд грн (вик. 89,0%); громадський порядок, безпека та судова влада – 0,9 млрд грн (вик. – 98,7%); економічна діяльність – 12,9 млрд грн (вик. – 83,7%); охорона навколишнього природного середовища – 1,9 млрд грн (вик. – 77,1%); житлово-комунальне господарство – 3,0 млрд грн (вик. – 85,5%); охорона здоров'я – 3,4 млрд грн (вик. – 95,7%); духовний та фізичний розвиток – 1,0 млрд грн (вик. – 94,4%); освіта – 9,5 млрд грн (вик. – 93,2%); соціальний захист та соціальне забезпечення – 1,4 млрд грн (вик. – 99,4%).

Розглянемо детальніше деякі підрозділи функціональної класифікації видатків зведеного бюджету. Так, видатки на обслуговування боргу було профінансовано в обсязі 96,1 млрд грн, замість 97,2 млрд грн (план виконано на 98,8%). У розрізі підгруп сферу оборони було недофінансовано в такому обсязі: військова оборона – на суму 6,3 млрд грн (53,4 млрд грн замість планових 59,7 млрд грн), цивільна оборона – 1,1 млрд грн (0,6 млрд грн замість 1,7 млрд грн). В розрізі економічної діяльності: план по видаткам на фінансування загальної економічної, торговельної та трудової діяльності виконано на 82,5% (фактично було здійснено асигнувань у розмірі 2,5 млрд грн відносно планових 3,0 млрд грн); сільське, лісове, рибне господарство та мисливство недоотримали 0,4 млрд грн – 5,8 млрд грн замість планових 6,2 млрд грн; галузь ПЕК було профінансовано в обсязі 98,8% плану (похибка

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

планування становила 26,9 млн грн); на підтримку і розвиток фізичної культури та спорту фактично виділено 4,5 млрд грн (95,1%) відносно планових 4,7 млрд грн, а на культуру і мистецтво – 10,6 млрд грн (93,6%) відносно 11,3 млрд грн; в розрізі освітніх асигнувань фактично профінансовано: дошкільна освіта 20,1 млрд грн (94,6% виконання плану), загальна середня освіта 56,5 млрд грн (94,5% вик. плану), професійно-технічна освіта 6,2 млрд грн (97,0% вик. плану), вища освіта – 35,2 млрд грн (90,3% вик. плану).

Тенденція, що склалася, свідчить про те, що щорічно найбільше недоотримують фінансування такі статті витрат бюджету за функціональною класифікацією: охорона навколишнього природного середовища (2015 р. – на суму 1,7 млрд грн, фактично виконано 76,4% плану; 2014 р. – 3,1 млрд грн, 53,0% плану; 2013 р. – 5,6 млрд грн, 50% плану; 2012 р. – 5,0 млрд грн, 51,5% плану; 2011 р. – 2,5 млрд грн, 60,9% плану; 2010 р. – 4,3 млрд грн, 40,3% плану) та видатки на розвиток житлово-комунального господарства (2015 р. – 2,4 млрд грн, 86,7%; 2014 р. – 3,8 млрд грн, 82,4% плану; 2013 р. – 4,9 млрд грн, 61,1% плану; 2012 р. – 2,9 млрд грн, 87,4% плану; 2011 р. – 2,6 млрд грн, 77% плану; 2010 р. – 3,4 млрд грн, 61,4% плану).

Розглянемо якість планування бюджету в розрізі економічної класифікації видатків, яка призначена для розмежування видатків бюджетних установ та одержувачів бюджетних коштів за економічними характеристиками операцій, які здійснюються відповідно до функцій держави та програм економічного зростання (табл. 3).

Таблиця 3

Виконання зведеного бюджету за групами економічної класифікації видатків у 2016 р., млрд грн*

Поточні видатки, млрд грн			Роки	Капітальні видатки, млрд грн		
План	Факт	% вик.		План	Факт	% вик.
361,7	347,2	96,0	2010	42,4	30,6	72,2
386,2	374,9	97,1	2011	57,9	42,0	72,5
471,3	451,7	95,8	2012	61,7	40,8	66,1
501,9	476,5	94,9	2013	52,2	29,4	56,3
547,7	502,9	91,8	2014	39,9	20,2	50,6
656,0	633,1	96,5	2015	60,3	46,8	77,6
787,8	762,6	96,8	2016	95,0	73,0	76,9

*Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України та Державної казначейської служби України [8; 9].

У 2016 р. поточні видатки профінансовано на суму 762,6 млрд грн, відносно планових 787,8 млрд грн (відхилення – 25,2 млрд грн); видатки

довгострокового характеру – капітальні – 73,0 млрд грн, відносно 95,0 млрд грн (відхилення – 22,0 млрд грн). Поточні видатки на фінансування оплати праці і нарахувань на заробітну плату здійснено на загальну суму 221,7 млрд грн, що складає 99,1% виконання плану (фактично дану категорію було недофінансовано на 2,0 млрд грн).

Структура капітальних видатків включає в себе дві великі категорії – витрати на придбання основного капіталу та здійснення капітальних трансфертів. План фінансування видатків на придбання основного капіталу у 2016 р. виконано на 77,4% – фактично 51,9 млрд грн, відносно плану 70,0 млрд грн; зокрема видатки на капітальне будівництво були недофінансовані в обсязі 2,5 млрд грн, на капітальний ремонт – 4,1 млрд грн, реконструкцію та реставрацію – 3,5 млрд грн тощо. На капітальні трансферти, включаючи трансферти підприємствам (установам, організаціям) та населенню, виділено 21,2 млрд грн, або 75,6% плану (відхилення від планових розрахунків склало 6,8 млрд грн).

Щодо видатків розвитку, то у 2016 р. – фактично профінансовано дану категорію в обсязі 73,0 млрд грн, або 76,9% плану; 2015 р. – 46,8 млрд грн (77,6% вик. плану); 2014 р. – 20,2 млрд грн (50,6% вик. плану); 2013 р. – 29,4 млрд грн (56,3% вик. плану); 2012 р. – 40,8 млрд грн (66,1% вик. плану); 2011 р. – 42,0 млрд грн (72,5% вик. плану); 2010 р. – 30,6 млрд грн (72,2% вик. плану).

Частка виконання плану зведеного бюджету з фінансування поточних видатків за аналізований період коливається в межах 91,8% (2014 р.) – 97,1% (2011 р.) (див. табл. 3).

За звітний рік фактично залучено до державного та місцевих бюджетів 782,7 млрд грн, а частка виконання плану за доходами становить – 100,2% (планом було передбачено залучити 781,5 млрд грн) (табл. 1).

Частка виконання прогнозних значень зведеного бюджету по податкових та неподаткових надходженнях знаходиться в межах 90,7% (2012 р.) – 102,4% (2015 р.) та 86,0 (2014 р.) – 107,4% (2015 р.) відповідно. Надходження у формі податків, зборів та інших обов'язкових платежів є найбільш стабільним та сталим джерелом фінансування видатків держави.

До доходів від операцій з капіталом зараховуються надходження від продажу основного капіталу, від реалізації державних запасів товарів, від продажу землі та нематеріальних активів. За результатами 2016 р. бюджетом було передбачено отримати 2,7 млрд грн у межах цієї групи доходів, проте фактично було отримано 1,6 млрд грн (59,3% виконання плану). В розрізі цієї групи бюджетом було недоотримано надходжень:

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

16,6 млн грн – від основного капіталу; 89,5 млн грн – від реалізації державних запасів товарів; 1,5 млн грн – від продажу землі і нематеріальних активів. Рівень виконання бюджету в розрізі даної групи доходів по роках становить: 2015 р. – 80,3%; 2014 р. – 47,6%; 2013 р. – 45,7%; 2012 р. – 65,2%; 2011 р. – 51,1%; 2010 р. – 64,6%.

Відносний показник виконання бюджетного плану отримання трансфертів від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій знаходиться в межах 25,0% (2012 р.) – 150,0% (2013 р.) (табл. 4).

Таблиця 4

Динаміка трансфертів від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій протягом 2010 – 2016 рр., %*

Роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
План	0,7	0,9	0,8	1,0	5,2	5,1	5,6
Факт	0,3	0,5	0,2	1,5	5,4	1,9	4,2
% виконання плану	42,9	55,6	25,0	150,0	103,8	36,9	74,5
Абсолютне відхилення, млрд грн	-0,4	-0,4	-0,6	0,5	0,2	-3,2	-1,4

*Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України та Державної казначейської служби України [8; 9].

За результатами 2016 р. фактично отримано трансфертів в обсязі 4,2 млрд грн (план виконано на 74,5%). Відносно затвердженого плану недоотримано 74,5 млрд грн, зокрема за рахунок такої категорії: надходження в рамках програм допомоги Європейського Союзу – 3,2 млрд грн замість передбачених планом 4,9 млрд грн.

У 2013 р. було передбачено залучити до бюджету 1,0 млрд грн, але за результатами фінансового року отримано 1,5 млрд грн (150% вик. плану). Коштів, отриманих від секретаріату ООН, НАТО, ЄС, ОБСЄ та інших міжнародних організацій за участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, залучено до бюджету на 54,4 млн грн більше (127,7% вик. плану); на 427,2 млн грн більше надійшло коштів у рамках програм допомоги ЄС (150,2% вик. плану). Протягом 2012 р. було передбачено залучити 0,8 млрд грн у формі трансфертів, проте фактично план було виконано лише на 25,0% – тобто залучено 0,2 млрд грн; обумовлено це тим, що бюджетом не було отримано 609,5 млн грн в рамках допомоги ЄС.

Ефективне управління видатками бюджету є важливою частиною бюджетної політики. Дієвим інструментом щодо планування і виконання бюджету у середньостроковій перспективі є програмно-цільовий метод, який чітко орієнтований на досягнення мети відповідно до встановлених урядом пріоритетів. Насамперед увага зосереджується на результатах, яких необхідно досягти, а ж потім – на необхідному обсязі ресурсів.

При застосуванні програмно-цільового методу здійснюється оптимальне використання коштів бюджету, відбувається перехід від утримання бюджетних установ до надання послуг високої якості населенню, досягнення значного економічного і соціального ефекту.

Головною перевагою застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі як на державному, так і на місцевому рівні є те, що кошти використовуються лише на фінансування бюджетних програм, які вже включають заходи, спрямовані на досягнення єдиної мети, завдань і очікуваного результату, визначення і реалізацію яких здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій. Оцінка ефективності бюджетних програм здійснюється на основі результативних показників (поділяються на кількісні та якісні), які визначають результат виконання бюджетної програми, характеризують хід її реалізації, ступінь досягнення поставленої мети та виконання завдань бюджетної програми.

Моніторинг та оцінка ефективності виконання бюджетних програм дає можливість своєчасно попередити можливі проблеми, що можуть виникнути в процесі виконання бюджету, розробити рекомендації щодо підвищення ефективності та результативності видатків бюджету.

Планувати бюджет необхідно, виходячи із необхідності забезпечення фінансової та соціальної стабільності; передбачуваність бюджетної політики – одна з основних складових макроекономічної стабільності [10].

Одним із пріоритетних напрямків подальшого розвитку системи регулювання економічного зростання є удосконалення бюджетного планування, зокрема: підвищення наукової обґрунтованості фінансових відносин, ефективності та результативності бюджетування. Визначення напрямів бюджетної політики має враховувати циклічність економічного розвитку, стан державних фінансів та запас стійкості бюджетної системи; це необхідно з метою розробки і реалізації збалансованого фінансово-бюджетного регулювання протягом певного періоду.

Останніми роками здійснюються вагомі кроки щодо посилення обґрунтованості планування показників бюджету. З метою найбільш ефективного впливу на економічне зростання та соціальний розвиток

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

відбувається подальше удосконалення фінансового планування та виконання показників бюджету на основі програмно-цільового методу. Зокрема, відбувається впровадження стратегічного трирічного планування бюджету з метою посилення відповідальності розпорядників бюджетних коштів за досягнення встановлених цілей, упорядкування і підвищення результативності та ефективності бюджетних видатків.

Трирічне бюджетне планування сприяє підвищенню якості бюджетного процесу, посиленню впливу бюджетного регулювання на соціально-економічний розвиток та дозволяє чітко оцінити тенденції розвитку економіки, напрями фінансової політики, результати виконання державних цільових програм у довгостроковому періоді.

Перехід до середньострокового бюджетного планування в Україні є важливим системним кроком, що забезпечує довгостроковий підхід до визначення пріоритетних напрямків фінансової політики та відповідний розподіл бюджетних ресурсів; значною мірою посилює бюджетну дисципліну та передбачуваність бюджетної політики.

Метою середньострокового бюджетного планування є конкретний результат.

Для результативного введення середньострокового бюджетного планування на державному рівні має бути затверджена чітка державна стратегія соціально-економічного розвитку, на основі якої має будуватись середньострокова податкова, бюджетна, боргова та інші види фінансової політики, спрямованої на забезпечення сталого економічного зростання у довгостроковій перспективі.

Насамперед увага має бути зосереджена на прогнозуванні – як системі об'єктивних індикаторів економічної динаміки та параметрів бюджету, а вже потім на побудові фінансових планів.

Бюджетний план ґрунтується на об'єктивних економічних розрахунках.

Зазначається, що головною проблемою на шляху до провадження середньострокового планування бюджету є розвиток і реалізація об'єктивної, обґрунтованої і незалежної системи прогнозування індикаторів державних фінансів.

Основні напрями бюджетної політики [9] визначають головне завдання на середньостроковий період – стабілізація публічних фінансів за рахунок зменшення дефіциту державного бюджету та зниження обсягу державного боргу відносно валового внутрішнього продукту.

Заходи бюджетного планування спрямовані на достовірне визначення обсягу та джерел формування доходів бюджету, оптимальний розподіл видатків за окремими групами та галузями, збалансування системи

державних фінансів [6]. Планування та прогнозування індикаторів соціально-економічного розвитку та бюджетних показників як складова бюджетного процесу здійснюється на основі дотримання принципів системності, цілеспрямованості та пріоритетності, збалансування та пропорційності, альтернативності, поєднання поточних і перспективних планів, наукового обґрунтування планів і прогнозів.

Бюджетна стратегія визначається, виходячи з трьох варіантів економічного зростання [10]. Здійснюється аналіз трьох можливих варіантів розвитку соціально-економічних процесів на перспективу, в кожному з яких враховані заходи державного регулювання економіки, стимулювання виробничої сфери, підвищення добробуту населення. Досягнення довгострокових цілей соціально-економічного розвитку держави залежить від рівня врахування в бюджетній політиці особливостей інституціонального середовища суспільства, тому інституційна архітектура бюджетної стратегії має враховувати поліпшення якісних характеристик інститутів бюджетної системи, що сприяють розвитку соціально-економічної складової суспільства [12].

Висновки. Головна мета державного фінансового регулювання – збалансована система державних фінансів, економічний розвиток та забезпечення населення високими соціальними стандартами. Головним чинником ефективної бюджетної політики є якість бюджетного планування. Проте вагоме головне місце у бюджетному процесі перш за все, займає прогнозування показників бюджету. Оскільки саме прогноз бюджету є науково-аналітичною стадією бюджетного процесу, на основі розрахунків якої складається чіткий і обґрунтований план розвитку економіки і соціальної сфери як на державному рівні, так і на рівні адміністративно-територіальних одиниць.

Важливим є забезпечення прозорості і відкритості діяльності органів державної і місцевої влади ще на першій стадії бюджетного процесу – планування і прогнозування. Особливої актуальності набуває виконання принципу цільового використання коштів бюджету, що мають бути використані лише на цілі, що визначені бюджетними призначеннями і асигнуваннями, відповідно до бюджетних програм. Необхідним також є збільшення впливу інститутів громадянського суспільства на формування та реалізацію фінансової політики держави.

Трирічне бюджетне планування – це послідовна, чітка і виважена бюджетна політика, що забезпечує фінансову стабільність. Планування бюджету на три роки дозволяє врахувати стратегічні пріоритети державної політики та можливості грошових фондів. Прогноз макроекономічних

індикаторів та показників бюджету відбувається на основі ретельного аудиту бюджетної системи в даний час; визначенні різних можливих варіантів прогнозних значень фінансових показників; обґрунтуванні та утвердженні найкращого варіанту побудови бюджету на перспективу.

Стратегічне бюджетне планування як складова системи державного регулювання посилює бюджетну дисципліну та запроваджує ефективну систему управління бюджетними коштами з метою забезпечення соціально-економічного зростання у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Бюджетна система / За наук. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. – К. : Центр навчальної літератури, 2012. – 871 с.
2. Василик О. Д. Бюджетна система України / О. Д. Василик. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с.
3. Дем'янишин В. Г. Бюджетний менеджмент / В. Г. Дем'янишин. – Тернопіль: Крок, 2015. – 522 с.
4. Клець Л. Є. Бюджетний менеджмент / Л. Є. Клець. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 640 с.
5. Максютя А. А. Бюджетна складова суспільного розвитку / А. А. Максютя, І. Я. Чугунов // Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 3. – С. 45–54.
6. Мярковський А. І. Бюджетна політика як складова соціально-економічного розвитку країни / А. І. Мярковський, І. Я. Чугунов // Вісник КНТЕУ. – 2010. – № 5. – С. 5–15.
7. Опарін В. М. Фінанси / В. М. Опарін. – К.: КНЕУ, 2001. – С. 133.
8. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.treasury.gov.ua
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
10. Павелко А. В. Бюджетна політика економічного розвитку / А. В. Павелко, І. Я. Чугунов // Вісник КНТЕУ. – 2015. – № 2. – С. 64–73.
11. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2018 – 2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 411-р від 14 червня 2017 р. – Режим доступу: zakon3.rada.gov.ua
12. Чугунов І. Я. Довгострокова бюджетна стратегія у системі економічної циклічності / І. Я. Чугунов // Вісник КНТЕУ. – 2014. – № 5. – С. 64–77.

Kseniia Hrebenyk, Postgraduate Student,
Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv

BUDGET PLANNING IN THE STATE REGULATION OF THE ECONOMIC

Summary

The article considers budget planning and forecasting as an important financial instrument for the regulation of the country's economic development, since the quality of budget planning depends on the effectiveness of the budget process and the effectiveness of budget expenditures on their impact on social development and economic growth.

A systematic analysis of the quality of planning and implementation of the consolidated budget was carried out both in terms of income and expenditure. The level of implementation of the

consolidated budget for expenditures in recent years is in the range of 88.9% (2014) and 94.8% (2015); according to the results of 2016, the budget was executed at 94.6% (expenditures were financed in the amount of UAH 835.6 billion against the planned UAH 883.3 billion). According to revenues, the consolidated budget in 2016 was fulfilled by 100.2% (UAH 1.2 billion more is invested than planned). During the period under review, the implementation of the consolidated budget for revenues is within the range of 92.9% and 102.3% in 2014 and 2015, respectively.

The regulation on improving the effectiveness of the state and local budgets planning mechanism is considered, taking into account the priorities of the state social and economic policy. The question of determining the effectiveness of budget planning and forecasting in accordance with the programs and plans of social and economic development is relevant at the current stage of development of the financial system.

Keywords: budget, budget policy, budget planning and forecasting, budget revenues, budget expenditure, economic development.

References:

1. Fedosov, V.M., Yuriy, S.I. (2012). *Biudzhetna systema* [Budget system]. Tsentr navchalnoi literatury, Kyiv, 827 p. (in Ukr.).
2. Vasylyk, O.D., (2004). *Biudzhetna systema Ukrainy* [Budget system of Ukraine]. Tsentr navchalnoi literatury, Kyiv, 544 p. (in Ukr.).
3. Demianyshyn, V.H. (2015). *Biudzhetni menedzhment* [Budget management]. Krok, Ternopil, 522 p. (in Ukr.).
4. Klets, L.Ye. (2007). *Biudzhetni menedzhment* [Budget management]. Tsentr uchbovnoi literatury, Kyiv, 640 p. (in Ukr.).
5. Maksyuta, A.A., Chuhunov, I.Y. (2012). Budget component of social development. *Visnyk KNTEU [Bulletin KNUTE]*, vol. 3, pp. 45–54 (in Ukr.).
6. Miarkovskyi, A.I., Chuhunov, I.Y. (2010). Budget policy as a component of socio-economic development of the country. *Visnyk KNTEU [Bulletin KNUTE]*, vol. 5, pp. 5–15 (in Ukr.).
7. Oparin, V.M. (2001). *Finansy* [Finance]. KNEU, Kyiv, 133 p. (in Ukr.).
8. *The official site of the State Treasury of Ukraine*. Available at: www.treasury.gov.ua (in Ukr.).
9. *The official site of the State Statistics Service of Ukraine*. Available at: www.ukrstat.gov.ua (in Ukr.).
10. Pavelko, A.V., Chuhunov, I.Y. Budgetary policy of economic development. *Visnyk KNTEU [Bulletin KNTEU]*, vol. 2, pp. 64–73 (in Ukr.).
11. *About approval of the Draft Key Directions of Budget Policy for 2018 – 2020*, Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 14.06.2017 № 411-p. Available at: zakon3.rada.gov.ua (in Ukr.).
12. Chuhunov, I.Y. (2014). Long-term fiscal strategy in the system of economic cycles, *Visnyk KNTEU [Bulletin KNTEU]*, vol. 5, pp. 64 – 77 (in Ukr.).

